

Konstnärernas Riksorganisation.

Till:

Västra Götalandsregionen

E-post: regionstyrelsen@vgregion.se

Konstnärernas Riksorganisations synpunkter på remiss av Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027, di- arienr: RS 2023-01333

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027, diarienr: RS 2023-01333, för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. I Västra Götalands län har vi 671 medlemmar.

Med vänliga hälsningar

Linda Marie Karlsson

Vice riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Serena Holm

Ordförande för Konstnärernas Riksorganisation Region Väst

Konstnärernas Riksorganisation

Växel: 08-54 54 20 80

Adress: Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se

Webb: www.kro.se

Kontaktperson:

Jon Brunberg, kulturpolitisk strateg och pressansvarig

Mobil: 070-275 59 29

E-post: jon.brunberg@kro.se

Inledning

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen har medfört ett ökat regionalt bestämmande över kulturpolitiken. Detta innebär fler möjligheter att utveckla förutsättningarna och forma framtiden för det regionala konstlivet. Kulturplanen är ett underlag för regionens ansökan om statliga medel inom kultursamverkansmodellen. Regionernas fördelning ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som tillkom 2018. Detta yttrande fokuserar i första hand på de avsnitt i kulturplanen som handlar om kulturskaparnas villkor och professionell bild- och formverksamhet, men även andra avsnitt som har betydelse för våra medlemmar.

Kulturrådets statistik för 2021 visar att bara en procent av de medel som slussas till regionerna via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 21 verksamheter inom konstområdet professionell bild- och formkonst erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstenheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Detta är förvisso inte hela bilden då många konstmuseer redovisas under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena är ojämnt fördelade och vi efterfrågar därför en mer rättvisande statistik för bild- och formområdet och en mer rättvis fördelning av medlen inom kultursamverkansmodellen.¹

Bild- och formkonstnärernas villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. Bild- och formkonstnärer är en av de konstnärliga yrkesgrupper som har lägst inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars medianinkomst är 24 172 kr i månaden före skatt.

Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Enligt Konstnärsnämndens undersökning deklarerade 73 procent av bild- och formkonstnärerna som företagare och 65 procent som enskilda näringsidkare.² Det behövs satsningar som säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Goda villkor som förutsättning för att uppfylla kulturpolitiska mål

De nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, anger att ”Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling”.

Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de kulturpolitiska målen skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur

1 Kulturrådet, *Rapport: Kultursamverkansmodellen 2021*.

2 Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.³

Goda villkor är också en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.⁴

Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: "Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten".⁵

Övergripande intryck

Kulturstrategi Västra Götaland med kulturplan 2024–2027 har en disposition som skiljer sig från många andra kulturplaner. Uppdelningen i en "kulturstrategi" och en "kulturplan" känns opåkallad och det faktum att prioriteringarna nästan uteslutande förekommer i "kulturstrategin" försvårar läsningen av dokumentet.

Västra Götaland och omvärlden i förändring

De **utmaningar och trender** som beskrivs i avsnittet "Västra Götaland och omvärlden i förändring" på sidorna 5-7 beskriver samhällets utveckling i stort men tar i väldigt liten omfattning upp de utmaningar som Västra Götalandsregionen ser för kulturlivet i länet, något som hade varit mycket värdefullt att få ta del av. Överlag får vi en känsla vid genömläsningen att kulturens egenvärde, det kulturella skapandet, konstområdena och kulturskaparna hamnar lite i skymundan i dessa omvärldsbeskrivningar.

Mål och prioriteringar

Kulturstrategins mål och prioriteringar är samlade i ett eget avsnitt på sidorna 8-22, men saknas under varje konstområde i kulturplanen. Det innebär att verksamheter med mycket olika förutsättningar och villkor måste dela prioriteringar, vilket gör det svårt för oss att bedöma vad Västra Götalandsregionen har för strategiska målsättningar under kulturplanepreioden för bild- och formområdet.

Kulturstrategins mål och prioriteringar: konstnärligt skapande

I inledningen till avsnittet "Konstnärligt skapande" på sidan 15 framhålls att det måste finnas förutsättningar för att kunna verka och utvecklas som konstnär för att kulturen ska kunna vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft. Här pekar regionen ut att konstnärer under en lång tid har haft en svag inkomstutveckling och sällan tagit del av socialförsäkringssystemet och framhåller att "Genom att stärka de professionella konstnärernas förutsättningar att verka skapas bättre förutsättningar för konstnärlig utveckling och konstnärlig frihet". Vi instämmer helt i detta med tillägget att den viktigaste förutsättningen för en stark konstnärskår är goda ekonomiska och sociala villkor.

3 Kulturrådet, *De nationella kulturpolitiska målen*, <<https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>>, hämtad 2022-02-25.

4 Sveriges riksdag, *Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet*, §8.

5 UNDP, *Globala målen*, <www.globalamalen.se>, Mål 8, hämtad 2022-02-15.

Vi vill därför att det läggs till som en insats/prioritering under *Därför vill Västra Götalandsregionen: Stärka förutsättningarna för skapande och konstnärlig frihet* att:

- regionen skall säkerställa att professionella konstnärer som ges uppdrag inom ramen för den regionala verksamheten kan verka under goda ekonomiska och sociala villkor.
- regionen skall följa de kollektivavtal och andra ramavtal som är standard i branschen, såsom MU-avtalet.

I förordningen om särskilda statsbidrag till regional verksamhet står det att regionerna skall samråda med aktörer från det professionella kulturlivet. Som exempel på en sådan insats för att stärka förutsättningarna för skapande föreslås i avsnittet att: ”Skapa former för samverkan med det fria kulturlivet genom dialog med centrumbildningar”. Här borde även kulturskaparnas intresseorganisationer nämnas.

- Vi föreslår ett tillägg till formuleringen enligt följande: ”Skapa former för samverkan med det fria kulturlivet genom dialog med centrumbildningar och kulturskaparnas intresseorganisationer”.

Främja och utveckla platser för kultur och konstnärlig verksamhet

På sidan 16 lyfts behovet av permanenta konstnärliga produktionsplatser i form av till exempel ateljéer, verkstäder, replokaler och studior för konstnärer och kulturutövare. Det är utmärkt att regionen ”vill verka för nya produktionsplatser i hela Västra Götaland”, och ”stimulera till bruk, återbruk och transformation av befintliga lokaler till kulturändamål”. Vi ser att regionen, i samarbete med kommunerna, skulle kunna spela en stor roll i arbetet med att tillgodose det stora behovet av konstnärliga produktionsplatser i länet till hyresnivåer som konstnärer kan efterfråga.

I tillägg till ovanstående föreslår vi att:

- regionen återkommande och i samverkan med kommunerna gör en översyn över den kulturella infrastrukturen och kartlägger behovet av infrastrukturrelaterade satsningar för bild- och formsektorn
- anslår medel för riktade näringsbidrag till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet, till exempel i form av ett regionalt ateljéstöd.

Bild och form

Avsnittet ”Bild och form” på sidorna 29-30 är komprimerat till fem korta stycken. Här uttrycks förvisso ambitioner och prioriteringar, men vi hade gärna tagit del av mer information om vilka strategiska insatser regionen genomför och planerar inom området bild och form.

Med tanke på omfattningen av verksamheter som ges stöd och har regionala uppdrag i Västra Götaland är det förståeligt att informationen om dem ligger i en egen bilaga, ’Kulturnämndens stöd och uppdrag’, men det hade varit värdefullt att få in-

formation om vilka bild- och formverksamheter som får stöd genom kultursamverkansmodellen även under detta avsnitt.

Vi föreslår att, under avsnittet bild och form:

- Västra Götalandsregionens prioriteringar för bild- och formområdet under kulturplaneperioden förtydligas och konkretiseras,
- avsnittet innehåller grundläggande information om de verksamheter som har ett regionalt uppdrag inom bild och form.

Den 31 augusti 2022 gav kulturnämnden i uppdrag till kulturchefen att upprätta en arbetsgrupp för översyn av bild- och formområdet (KUN 2022-00378 §66) som ska se över och identifiera bild- och formområdets behov av resurser samt fältets utvecklingsmöjligheter.⁶ Detta är ett utmärkt initiativ som vi hoppas kommer stärka bild- och formområdets utveckling i Västra Götaland.

MU-avtalet

Vi tycker det är utmärkt att Västra Götalandsregionen tydligt pekar ut bild och form som ett område som behöver stärkas och att konstnärernas villkor behöver förbättras, bland annat genom en stärkning av infrastrukturen och genom att följa det så kallade MU-avtalet (avtalet för medverkans- och utställningsersättning).

MU-avtalet är en förkortning för *Avtalet för medverkans- och utställningsersättning*. Avtalet reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Det är bindande för statliga aktörer men skall vara vägledande även för andra utställningsarrangörer med offentlig finansiering. Avtalet är idag branschpraxis men följs ofta bara delvis.

För bild- och formkonstnärer är det en stor utmaning att de inte får betalt för den arbetstid de lägger ner före, under och efter utställningar. Det är en av anledningarna till bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Därför anser vi att det är mycket viktigt att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agera förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar, något som är oacceptabelt. Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas.

Västra Götalandsregionen har legat i framkant jämfört med andra regioner i landet när det gäller att se till att bild- och formkonstnärer får skäligt betalt för sin medverkan i utställningar, genom att skjuta till extra medel i budgeten för de utställningsarrangörer som får stöd via kultursamverkansmodellen så att de har möjlighet att betala medverkansersättning enligt MU-avtalet till utställande konstnärer. Detta är något vi ofta lyfter som ett gott exempel. Det är därför utmärkt att regionen lyfter denna satsning i kulturplanen på sidan 30: ”Fortsatta satsningar på MU-ersättning till konstinstitutioner är ett led i att fortsatt medverka till förbättrade villkor för konstnärer i Västra Götaland”.

Vi vill att regionen säkerställer att MU-avtalet alltid tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet och att arrangörer som får regionalt stöd ges ekonomiska

6 Västra Götalandsregionen, Kulturnämnden, dagordning 2022-08-31, beslutsärendet 66.

förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar, panelsamtal, föreläsningar samt andra uppdrag och projekt. Ett viktigt steg är att tydligt prioritera sådana satsningar i regionens egen budget.

- En lösning för att uppnå detta, som Region Kronoberg anammat, är att anslå medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även kommunala och ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Offentlig konst och enprocentsregeln

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska och tillgängliga konstnärliga uttryck vi har. Västra Götalandsregionen tillämpar enprocentsregeln enligt regionens riktlinjer för investeringar. Enprocentsregeln innebär att en procent av en byggnadsinvestering avsätts till konstnärliga gestaltningar. Det innebär en unik möjlighet för det offentliga att upphandla konst av hög kvalitet och hög grad av tillgänglighet för invånarna. Det är därför utmärkt att det i kulturplanen står att ”arbetet med offentlig konstnärlig gestaltning, vilket ihop med samhällsplanering samt enprocentsregeln behöver stöttas och utvecklas i dialog med kommunerna”.

I tillägg till ovanstående föreslår vi att:

- regionen avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

Gestaltad livsmiljö

I avsnittet om bild och form nämns också politiken för gestaltad livsmiljö. Här vill vi påpeka vikten av bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i arbetet med att utveckla området. Vi och våra lokala företrädare vill gärna involveras som samsamtalspart och remissinstans i det arbetet.

Vi vill också påminna om att det är viktigt att lyfta fram att detta politikområde inte bara avser arkitektur, design eller konstnärlig gestaltning utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer. Detta lyfts fram i regeringens proposition Politik för gestaltad livsmiljö: ”Såväl olika former av kultur- och föreningsverksamheter som mindre företag, butiker, restauranger och kaféer är också väsentliga forum för möten mellan människor och för ett samhälle som håller ihop. Den typen av verksamheter har ofta behov av lämpliga och lättillgängliga lokaler till rimliga priser för att kunna etablera sig och utvecklas. För exempelvis ideella föreningar, hantverks- och konstnärerverksamhet och butiker med mindre stark kommersiell bas är mindre och billiga lokaler viktigt”.⁷

⁷ Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61. <<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/02/prop.-201718110>>

Slöjd och hantverk

I inledningen på sidan 31 används begreppet ”konsthantverk” i följande formulering: ”Det finns en stor spännvidd inom slöjd- och hantverkssektorerna – från utövare inom konsthantverk nära bildkonsten till bygghantverk, trädgård och landskap”.

Vi vill påminna om att konsthantverk är en konstnärlig profession som ingår i samlingsbegreppet bild och form och därför ska behandlas inom området professionell bild- och formverksamhet i regionala kulturplaner.

Sammanfattning av våra förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra förslag i punktform. Vi hoppas att Västra Götalandsregionen tar till sig dem och arbetar in dem i den slutliga versionen av kulturplanen.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att:

- skyddet för den konstnärliga friheten och principen om armlängds avstånd skrivs in i regionala styrdokument
- det skrivs in i kulturplanen att regionen särskilt prioriterar att arbeta för goda villkor för bild- och formkonstnärer som är verksamma i regionen under kulturplaneperioden
- regionen agerar förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar
- regionen anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäligena arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur
- bild- och formkonstnärernas arbets- och avtalsvillkor tillgodoses och att deras kompetens tillvaratas inom politikområdet gestaltad livsmiljö
- regionen erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen
- regionen överväger möjligheten att inom stora byggprojekt avsätta en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i delar av regionen där det inte byggs lika mycket
- regionen gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för riktade näringsbidrag till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet, till exempel i form av ett regionalt ateljéstöd.